Forest Research

Gwerthusiad o Gydcoed: y buddion cymdeithasol ac economaidd o ddefnyddio coed a choetiroedd ar gyfer datblygu cymunedol yng Nghymru

Crynodeb Gweithredol i Gomisiwn Coedwigaeth Cymru
Tachwedd 2008

Grŵp Ymchwil Cymdeithasol ac Economaidd
Isadran yr Amgylchedd a Gwyddorau Dynol

Asiantaeth Ymchwil y Comisiwn Coedwigaeth,
Prydain

1. Cefndir

Cymru yw'r unig wlad yn y DU sydd â chyfrifoldeb deddfwriaethol i gynnwys egwyddorion datblygu cynaliadwy ym mhob polisi a strategaeth. Mae holl bolisi Llywodraeth Cynulliad Cymru wedi'i ganolbwyntio ar greu gwlad sy'n fwy llewyrchus, yn fwy iach ac wedi'i haddysgu'n well. Mae Cydcoed, a ddatblygwyd yn strategaeth *Coetiroedd i Gymru*[1] yn dangos cyfaniad a synergedd â blaenweledigaeth y Cynulliad.

Ariannwyd Cydcoed trwy raglen Amcan 1 yr UE a chynllun Ffordd i Ffyniant Llywodraeth y Cynulliad. Anelwyd y rhaglen yn bennaf, ond nid yn unig, at ddwy brif adran: cymunedau â'r amddifadedd mwyaf yn ôl Mynegai Amddifadedd Lluosog Cymru, a chymunedau lle nad oes gan y boblogaeth fynediad at ofod gwyrdd cymunedol at ddibenion ymlacio ac ymarfer. Rhaglen gwerth £16 miliwn a ariannwyd dros ddau gyfnod (2001-2004; 2003-2008) oedd Cydcoed, a roddodd grantiau gwerth 100% i 163 o grwpiau cymunedol ar draws rhanbarth Amcan 1 (Gorllewin Cymru a'r Cymoedd).

Amcanion craidd Cydcoed oedd defnyddio coedwigaeth gymunedol i gyflawni cynhwysiad cymdeithasol, i helpu creu cyfalaf cymdeithasol; helpu creu a chynnal grwpiau cymunedol o allu uchel a allai ddylanwadu ar benderfyniadau ynghylch eu cymdogaeth; coedwigoedd sy'n darparu buddion cymdeithasol, economaidd ac amgylcheddol ac; unigolion a allai gymryd rhan gadarnhaol yn eu cymunedau.

Cyfrannodd Cydcoed ar ran Comisiwn Coedwigaeth Cymru (CCC) ar draws pedair prif thema yng *Nghoetiroedd i Gymru*: coetiroedd i bobl; pwyslais newydd ar reolaeth coetir; amgylchedd amrywiol ac iach a; thwristiaeth, hamdden ac iechyd. Cyfraniad cymdeithasol ac economaidd i'r themâu hyn a gyflwynir yn y gwerthusiad hwn.

1.1. Amcanion y gwerthusiad

Comisiynwyd y gwerthusiad hwn gan Gydcoed a Chomisiwn Coedwigaeth Cymru. Cafwyd ariannu ar y cyd gan Gefnogaeth Coedwigaeth Corfforaethol (CFS) a Chydcoed. Rydym yn darparu gwerthusiad annibynnol o Gydcoed, gan ddadansoddi i'r graddau y cyflawnodd canlyniadau tymor hir a ddymunwyd, a'r effaith ar gymunedau lle bu prosiectau'n digwydd. Yn ogystal, cyflwynir dadansoddiad o fuddion Cydcoed i'r cyhoedd. Er eu bod yn rymus, cyfyngwyd ar ein canlyniadau gan ddiffyg data sylfaenol, datblygiad dangosyddion a monitro parhaus yn y rhaglen.

1.2. Dulliau a dangosyddion

Datblygwyd y dulliau ar gyfer y gwerthusiad hwn o ganlyniad i strwythur presennol y rhaglen Cydcoed, a gofynion y corff ariannu allanol (Swyddfa Cyllid Ewropeaidd Cymru). Er mwyn crynhoi'r canlyniadau gwrthrychol (ansoddol) a goddrychol (profiadol neu ansoddol), roedd yn bwysig datblygu cyfres o ddangosyddion cyn cychwyn ar unrhyw ymchwil. Defnyddiodd yr ymchwilwyr ddulliau rhyngddisgyblaethol, gan ganolbwyntio ar arolygon o bob grŵp Cydcoed; arolygon o samplau cynrychiadol o grwpiau a defnyddwyr y coetiroedd; cyfweliadau lled-strwythuredig, grwpiau ffocws a thrafod; cyfweliadau dros y ffôn; astudiaethau achos ansoddol; dadansoddiad economaidd o fuddion Cydcoed i'r cyhoedd na farchnatwyd ac; ymchwil desg ac adolygiadau o lenyddiaeth.

[1] Comisiwn Coedwigaeth Cymru, 2001

2. Ymchwil Thematig

2.1. Y Rhaglen Cydcoed datblygiad; safle; strwythurau; partneriaethau a phrosesau sgiliau

Defnyddiodd CCC Cydcoed fel mecanwaith i annog rhyngweithio cymunedol â choed a choetiroedd ar Ystâd y Cynulliad a thu allan iddi. Er bod hyn yn arloesol i Gomisiwn Coedwigaeth Cymru, roedd yn cyd-fynd yn dda â *Choetiroedd i Gymru* ac yn ategu polisïau eraill y Cynulliad.

Cyflwynwyd Cydcoed ar hyd braich oddi wrth Gomisiwn Coedwigaeth Cymru: yn gyntaf o dan nawdd Tircoed[2] ac wedi hynny o dan Gomisiwn Coedwigaeth Cymru ond fel corff ymreolaethol ar wahân. Canlyniad hyn fu dryswch yng Nghomisiwn Coedwigaeth Cymru a thu allan iddo. Gwaethygwyd y sefyllfa o ddiffyg cyfathrebu mewnol ynglŷn ag ethos a chylch gwaith Cydcoed gan y ffaith bod Swyddogion Prosiect yn gweithio o gartref. Yn aml, teimlai swyddogion eu bod ar eu pennau eu hunain ac roedd tyndra yn y perthnasoedd rhwng aelodau staff Cydcoed ac aelodau staff eraill CCC. Roedd y perthnasoedd hyn yn sylfaenol wrth lunio'r ffordd yr oedd Cydcoed yn gweithio a'r ffordd y'i cyflwynwyd yng Nghomisiwn Coedwigaeth Cymru. Cymhlethwyd materion gan ddiffyg arweiniad a phrotocol ar gyfer aelodau staff, a oedd, mewn rhai enghreifftiau, heb ddeall mai rhaglen fewnol oedd Cydcoed.

Roedd gan Swyddogion Cydcoed gylch gwaith daearyddol eang, er hynny roedd strwythur y tîm yn gydlynus ac yn gweithio'n dda. Gallai ymagwedd fwy strwythuredig a graddol at ddatblygu ac ariannu prosiectau fod wedi lleihau'r pwysau a Swyddogion a oedd yn gweithio dros ardal ofodol fawr. Crybwyllodd grwpiau prosiect bresenoldeb y swyddogion yn lleol a'u gallu i weithredu fel hwyluswyr ac ymgynghorwyr yn ffactorau allweddol i lwyddiant Cydcoed.

Disgwylir i swyddogion feddu ar ystod amrywiol o sgiliau ac i fod yn hyblyg, ystwyth a gwybodus ar ystod eang o faterion. Mewn rhai achosion, teimlwyd bod hyn yn feichus a nododd Swyddogion mewn rhai achosion nad oeddent yn hyderus i fynd at gydweithwyr CCC am gymorth neu gyngor. Mae'n amlwg bod diffyg cysondeb o ran agwedd at gynnwys cymunedau mewn coetiroedd ar draws rhanbarthau CCC.

Cyflogwyd Swyddogion Cydcoed am eu gwybodaeth a'u harbenigedd yn y maes datblygu cymunedol. Mae'r wybodaeth hon wedi profi'n hanfodol i raglen Cydcoed a'r ffordd y mae wedi datblygu ar lawr gwlad: ymgysylltu ag unigolion a sefydliadau eraill fel ei gilydd ar lefel lleol a chenedlaethol.

Mae partneriaethau ar bob lefel wedi profi'n bwysig i fwyafrif y grwpiau. Crybwyllwyd anawsterau pan oedd colli rheolaeth canfyddedig i'r grŵp, pan oedd cyrff partner naill ai'n methu â chyflwyno'r prosiect neu eu bod yn ei rheoli. Ni sefydlodd Cydcoed bartneriaethau yn ei rhinwedd ei hun ond bu fel hwylusydd ar gyfer ffurfio partneriaethau. Mae llawer o'r rhain wedi aros yn gynaliadwy ac mae rhai wedi arwain at lefelau uwch o gynrychiolaeth gymunedol mewn materion yn ymwneud â llywodraeth leol.

Mae gweithio mewn partneriaeth yn cronni cyfalaf cymdeithasol i'r bobl sy'n cymryd rhan. Roedd statws a ffurfiolwyd y grwpiau prosiect (rhagofyniad ar gyfer ariannu) yn ddangosydd cymhwysedd i ddarpar bartneriaid.

Er y'u cyfyngir gan natur derfynedig y rhaglen a'r ariannu cysylltiedig, mae'r cryfder o adael grwpiau i ddynodi prosiectau coetir a darparu arian i gyflawni eu nodau wedi

[2] www.tircoed.org.uk

profi'n brofiad grymusol i'r bobl a gymerodd ran gan adlewyrchu'r ystod amrywiol o gymunedau ac anghenion ar draws Cymru.

2.2. Buddion iechyd a lles

Roedd dros 90% o ymatebwyr i'r arolwg o'r farn bod coedwigoedd yn rhan bwysig o greu teimlad o les trwy gynnig ardal ymlaciol a rhydd o straen: nododd mwy na hanner o'r bobl a holwyd, welliant yn eu lles yn gyffredinol ar ôl cymryd rhan mewn prosiect Cydcoed.

Mae cyfran fwy o'r grwpiau oed iau (o dan 45 oed) wedi elwa ar 'welliant sylweddol' o ran lles i gymharu â grwpiau eraill. Teimlai dros 90% o'r rhai hynny a holwyd yn ddiogel wrth ymweld â choetiroedd.

Cytunodd ychydig dros hanner o'r bobl a gymerodd ran mewn prosiect Cydcoed fod cymryd rhan wedi'u gwneud i ymarfer corff yn fwy rheolaidd a datganodd dros 40% bod eu hiechyd corfforol wedi gwella ers iddynt gymryd rhan.

Dangosodd dadansoddiad bod gwrywod yn hytrach na benywod yn elwa mwy ar fwy o ymarfer ond yn y grŵp rhwng 45 a 64 oed adroddwyd y bu'r budd lleiaf i'r ddau ryw.

Mae gwaith holiadur a grwpiau ffocws ill dau yn cefnogi'r gredo bod prosiect Cydcoed yn helpu i gynyddu gweithgaredd corfforol rheolaidd. Mae hyn yn fwyaf tebygol oherwydd agosrwydd coetiroedd at ardaloedd preswyl (nododd 60% o ymatebwyr eu bod yn cerdded i'r coetir) ac oherwydd nad oedd angen gwario arian i ddefnyddio'r coetir.

Dengys enghreifftiau o'r astudiaethau achos lawer o grwpiau yn defnyddio coetiroedd ar gyfer cynlluniau 'cerdded llwybr iechyd' ar y cyd ag Awdurdodau Lleol a chydnabyddir yn eang y buddion corfforol o goetiroedd. Roedd y sylwadau'n cynnwys:

> *Fe wnaiff i bobl ddod allan yn fwy aml, i gerdded neu fynd ar gefn eu beiciau, bydd yn braf allan yno* (aelod o grŵp Cydcoed, Glan Morfa)

2.3. Buddion cyfalaf cymdeithasol a dynol

Mae cyfalaf cymdeithasol yn cymryd amser i gronni – blynyddoedd yn aml. Byddai'n fuddiol ailymweld â chymunedau prosiect Cydcoed yn y dyfodol i archwilio effeithiau tymor hwy yr ymyrraeth.

Hyd yn hyn, mae oddeutu 18,000 o blant ysgol wedi cymryd rhan i ryw raddau mewn prosiectau Cydcoed. Mae gan grwpiau prosiect gyfanswm o 8,955 o aelodau ac maent yn gweithio â 6,490 o bobl o grwpiau cymunedol eraill. Cytunodd dros hanner o'r bobl a holwyd bod lefel eu hymddiried yn y gymuned wedi codi o ganlyniad i gymryd rhan mewn prosiect Cydcoed a chytunodd oddeutu 75% eu bod wedi dod i adnabod mwy o bobl o ganlyniad i Gydcoed.

Dynododd 85% bod ansawdd bywyd ar gyfer y gymuned wedi gwella trwy gymryd rhan yng Nghydcoed ac roedd 79% o'r farn bod y prosiectau wedi helpu meithrin cysylltiadau cryfach rhwng pobl yn eu cymuned.

Dynododd bron i hanner o'r bobl a holwyd bod Cydcoed wedi rhoi cyfle iddynt wirfoddoli. Awgryma hyn ddymuniad cudd i gymryd rhan mewn gweithgareddau cymunedol.

iawn ar gyfer cyflwyno gofodol a dargedir a byddai'n darparu cyfle ychwanegol i ddangos hyblygrwydd coetiroedd wrth fodloni amcanion amryfal trawsbynciol.